

מנוי שנתי!

ניתן לעשות מנוי על קונטרס

'לקראת שבת'

למשך שנה

ב 188 \$ בלבד

4148-675-347

לקראת שבת

עיונים וביאורים בפרשת השבוע

גליון תקסא

ערש"ק פרשת ראה ה'תשע"ו

מה מוסיף "לא תוסף" על "לא תוסיפו"?

לעבוד את השי"ת כעבד עברי

גדר חיוב צדקה בספר פנים יפות

איש צבא של הקב"ה צריך להיות בריא

פתח דבר

בעזרה"ת.

לקראת שבת קודש פרשת ראה, הננו מתכבדים להגיש לקהל שוחרי התורה ולומדי, את קונטרס 'לקראת שבת' (גליון תקסא), והוא אוצר בלום בעניני הפרשה מתוך רבבות חידושים וביאורים שבתורת נשיא ישראל ומנהיגו, כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע.

וזאת למודעי, שבדרך כלל לא הובאו הביאורים כפי שנאמרו, ואף עובדו מחדש ונערכו ע"י חבר מערכת, ולפעמים בעת העיבוד הושמט ריבוי השקו"ט בפרטי הענינים והרחבתם עם המקורות כפי שהם מופיעים במקורם [ובפרט במדור "חידושי סוגיות", שמופיעים כאן רק עיקרי הדברים], ויש להיפך, אשר הביאורים נאמרו בקיצור וכאן הורחבו ונתבארו יותר ע"פ המבואר במקומות אחרים בתורת רבינו. ופשוט שמעומק המושג וקוצר דעת העורכים יתכן שימצאו טעויות וכיו"ב, והם על אחריות המערכת בלבד, ושגיאות מי יבין.

ועל כן פשוט שמי שבידו הערה או שמתקשה בהבנת הביאורים, מוטב שיעיין במקורי הדברים (כפי שנסמנו על-אתר או בתוכן העניינים), וימצא טוב, ויוכל לעמוד בעצמו על אמיתת הדברים.

ויה"ר שנזכה לקיום היעוד "כי מלאה הארץ דעה את ה'", ונזכה לשמוע תורה חדשה, תורה חדשה מאתי תצא, עוד בשנה זו, שמיוחדת בזה שנצטוונו בה "הקהל את העם האנשים הנשים והטף למען ישמעו ולמען ילמדו ויראו את ה' אלוקים, ושמרו לעשות את כל דברי התורה הזאת", במהרה בימינו ותיכף ומיד ממש.

בברכת שבתא טבא,

מכון אור החפידות

קובץ זה יוצא לאור לזכות
הני לומדי ותמכי אורייתא, רודפי צדקה וחסד,
ראשונים לכל דבר שבקדושה
ה"ה האחים החשובים
הרב החסיד ר' ישראל אפרים מנשה
והרב החסיד ר' יוסף משה
וכל בני משפחתם שיחיו
ולזכות אביהם ה"ה הרב החסיד
ר' מאיר שי'
זאיאנץ
ס. פאולו ברזיל
יהי רצון שיתברכו בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר,
ובהצלחה רבה ומופלגה בכל אשר יפנו, תמיד כל הימים

מכון אור החסידות	Or Hachasidus
סניף ארץ הקודש	Head Office
ת.ד. 2033	1469 President St. #BSMT
כפר חב"ד 6084000	Brooklyn, NY 11213
03-738-3734	United States
Likras@likras.org	(718) 534-8673

צוות העריכה וההגהה: הרב לוי יצחק ברוק, הרב משה גורארי,
הרב מנחם מענדל זרוקמן, הרב צבי הירש זלמנוב, הרב שלום חריטונוב, הרב מנחם
טייטלבוים, הרב אברהם מן, הרב יצחק נוב, הרב מנחם מענדל רייצס, הרב אליהו שוויכה

תוכן העניינים

ה. מקרא אני דורש.....

מה מוסיף "לא תוסף עליו" על "לא תוסיפו"?

מה מוסיף איסור כל תוסף שבפרשתנו על האיסור בפ' ואתחנן? / מדוע שם הביא רש"י דוגמא מחמש ציציות וכאן מארבע ברכות בברכת כהנים? / מה ההבדל בין "חמשה טוטפות" ל"חמש פרשיות"?

(עי' תורת מנחם חני' עמ' 286 ואילך)

ט. פנינים ☺ עיונים וביאורים קצרים.....

י. יינה של תורה.....

לעבוד את הש"ת כעבד עברי

עבודת הש"ת כעבד עברי או כעבד כנעני / "עבד כנעני" בהפקירא ניחא ליה - וכופה עצמו / התבטלות להש"ת מתוך רצון ועונג

(עי' לקוטי שיחות חכ"ד עמ' 87 ואילך. ח"ד עמ' 1170)

יג. פנינים ☺ דרוש ואגדה.....

יד. חידושי סוגיות.....

בגדר חיוב נתינת צדקה בסבר פנים יפות

יוכיח דאליבא דהרמב"ם אינו חלק מגוף חיוב צדקה אלא תוספת מעלה / יפלפל בפירושו רש"י בפרשתנו ויסיק דלפי פשט המקראות ספ"י הוא מעיקר המצוה

(עי' לקוטי שיחות חל"ד עמ' 82 ואילך)

יח. תורת חיים.....

"ה' ל' א' אירא"

יט. מעשה רב.....

בחינת תלמידים

כ. דרכי החסידות.....

איש צבא ש' הקב"ה צריך להיות בריא

לקראת שבת

כא

העוסקים בעבודה שבלב שעות אחדות בכל יום. מספרים על הני תרי גיסי, ר' ברוך טאמארעס ור' שמואל טאמארעס (שניהם היו עוד מקושרים לכ"ק אדמו"ר הזקן כשהיו צעירים והתחנכו אצל אדמו"ר האמצעי נ"ע כשהי' מדריך את הצעירים) שהיו מתחילים בהכנות לתפלה אחרי תקון חצות ודרכם היתה להתעמק בענין של דא"ח כארבע חמש שעות, ובקיץ התחלת תפלתם היתה בשעה ששית בקר ומסיימים בשעה רביעית אחרי הצהריים, וכן היו הרבה מאנ"ש שהיו עוסקים בעבודה שבלב איזה שעות בכל יום, מתחילים להתפלל בזמן האפשר - מצד הדין - וגומרים תפלתם ולמודם אחר התפלה כחצות היום לערך.

עבודתו של החסיד ר' חיים משה הנ"ל היתה להביא - על חשבוננו - להמתפללים לכל אחד שני ריקים ("קיכלעך") מזונות עם כוס חלב או מעט משקה כרצון איש ואיש, באמרו אשר כשהי' יושב בליאזנא - עוד טרם התיסדות החדרים, כי הוא הי' יליד דאבראמיסליא ונתייתם והי' מתחנך בבית דודו בליאזנא וכשהי' בן ט"ו הי' בין התלמידים הראשונים של ישיבת אדמו"ר הזקן, ועד היותו בן כ"ה הי' כל הזמן בליאזנא אשר שם השתדך, וכשיסד כ"ק אדמו"ר הזקן את החדרים צוה אשר אחרי תקון חצות - בחורף - ואחרי תפלת ותיקין - בקיץ - יסעדו את לבם באיזה דבר, באמרו איש צבא של הקב"ה צריך להיות בריא כי בריאות של אנשי הצבא העוסקים בתורה ועבודה נוגע להכלל כולו.

(אגרות קודש ח"ח עמ' שצב-ג)

דרכי החסידות

שיחות ומכתבים בעניני עבודת ה'
מכ"ק אדמו"ר מוהרי"צ מליובאוויטש זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע

איש צבא של הקב"ה צריך להיות בריא

כ"ק אדמו"ר הזקן אמר "איש צבא של הקב"ה צריך להיות בריא כי בריאות של אנשי הצבא העוסקים בתורה ועבודה נוגע להכלל כולו"

לא לשקר, לא לו ולא לאחרים

במענה על מכתבו מג' מנחם אב, סדר היום שלו טוב הוא, אם מיעוט זמן השינה אין מכביד עליו, "על חייל לשמור על בריאותו, כי הבריאות שלו שייכת ל'ממשלה'" ("א סאלדאט בעדארף היטען זיין געזונט, ווייל דער געזונט זיינער געהערט צו קאזנא"). חסיד הוא עבד ה' וצריך לשמור את בריאותו, כי בריאותו שייך לממשלת הקב"ה.

חסיד אחד מחסידי הוד כ"ק אדמו"ר האמצעי זצוקלה"ה נבג"ם זי"ע בקרעמענטשוג - ר' חיים משה הי' שמו - במהותו הי' מן הבינונים, מן המתפללים בצבור, כלומר כפי הוראת כ"ק אדמו"ר הזקן נ"ע תפלה במתינות, ובש"ק הי' מאריך מעט בתפלתו אבל לא הרבה. כי ידע את מצבו שאינו מאלו שביכלתם להאריך בתפלה, כי בימים ההם הי' כל אחד משגיח על עצמו בעינא פקחא שלא לשקר לא לו ולא לאחרים, מלאכתו היתה חנוני ופרנסתו בריוח.

בריאות של אנשי הצבא העוסקים בתורה ועבודה נוגע להכלל כולו

בימים ההם היתה עדת חסידי חב"ד בקרעמענטשוג עשירה באנ"ש בעלי צורה

מקרא אני דורש

ביאורים ופירושים בפשוטו של מקרא

מה מוסיף "לא תוסף עליו" על "לא תוסיפו"?

מה מוסיף איסור בל תוסיף שבפרשתנו על האיסור בפ' ואתחנן? / מדוע שם הביא רש"י דוגמא מחמש ציציות וכאן מארבע ברכות בברכת כהנים? / מה ההבדל בין "חמשה טוטפות" ל"חמש פרשיות"?

"את כל הדבר אשר אנכי מצוה אתכם אותו תשמרו לעשות לא תוסף עליו ולא תגרע ממנו" (פרשתנו יג, א). ובפירוש רש"י:

"לא תוסף עליו - חמשה טוטפות בתפילין, חמשה מינין בלולב, ארבע ברכות בברכת כהנים".

ובמפרשים הקשו (גור אריה. משכיל לדוד. ועוד), אשר זו הפעם השניה שנאמר דבר זה: בפרשת ואתחנן (ד, א) כבר נאמר "לא תוסיפו על הדבר אשר אנכי מצוה אתכם", ושם פירש רש"י כעין פירושו כאן וז"ל: "כגון חמש פרשיות בתפילין, חמשת מינין בלולב, וחמש ציציות". - לשם מה איפוא כפל הכתוב את אותו הציווי?

ובשלמא לולי דברי רש"י - היה אפשר לומר שהכתוב כאן בא לאסור ענין של הוספה באופן אחר מאשר בפ' ואתחנן;

[כמו שכתב במשכיל לדוד כאן: "ואי לאו דברי רש"י ז"ל היינו יכולים לומר, לפי שיש ב' מיני תוספת: א' כזה שמוסיף במצוה עצמה, כגון ה' פרשיות בתפילין וכו', ועוד כגון שמניח ב' תפילין שוין בראש - ולהכי צריכי תרתי".]

ובשם הגר"א הובא לפרש (ב"תורה תמימה" ואתחנן ד, א סוף אות א), שבפרשת ואתחנן כוונת הכתוב היא שלא להוסיף מצוה חדשה על תרי"ג המצוות, ואילו כאן החידוש הוא שבאותה מצוה גופא לא יוסיפו ולא יגרעו.

אך כיון שאליבא דרש"י מתפרשים שני הכתובים באותו פגנון ממש – תרתי למה לי? אמנם כבר כתבו במפרשים, כי רש"י הוסיף כאן פרט אחד שלא כתב בפ' ואתחנן – והוא "ארבע ברכות בברכת כהנים" (ולאידך, השמיט "חמש ציציות" שכתב שם).

ויש להוסיף על דבריהם, שגם לענין תפילין מוצאים אנו שינוי: בפ' ואתחנן כתב רש"י "חמש פרשיות", ואילו כאן "חמשה טוטפות" – וכד דייקת שפיר הרי יש בזה נפק"מ של ממש, כדלקמן.

[בס' זכרון על רש"י כאן כתב שאין חילוק: "ופרשיות של תפילין קרי להו טוטפות"; אך זה עצמו שרש"י שינה מהכא להתם, ובפרט שהפרשיות סמוכות זל"ז – מלמד כי יש דברים בגו].

ב. וי"ל בביאור הענין:

מ"לא תוסיפו" שנאמר בפעם הראשונה, בפ' ואתחנן, למדים את עצם האיסור – שאסור להוסיף ענין שאינו שייך להמצוה. וכפשטות הענין, שאין להוסיף דבר חיצוני, שאין לו שייכות לעצם המצוה, בתוך המצוה, אלא יש לקיים רק את ענינה של המצוה עצמה.

ובהתאם לכך – הביא רש"י שם ג' דוגמאות (והטעם שהוצרך רש"י לג' דוגמאות דוקא – ראה גור אריה כאן. ובארוכה תורת מנחם חניו עמ' 286 ואילך):

"חמש פרשיות בתפילין" – בכל התורה קיימות רק ארבע פרשיות שנזכרת בהן מצות תפילין (קדש, והיה כי יביאך, שמע, והיה אם שמוע). ולכן אסור להוסיף בתוך התפילין פרשה חמישית 'מן החוץ', שאינה עוסקת בענין התפילין;

"חמשת מינין בלולב" – התורה קבעה שדוקא ארבעה מינים אלו שייכים לשמחת חג הסוכות, וכמו שכתוב: "ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר כפות תמרים ענף עץ עבות וערבי נחל ושמחתם לפני ה' אלקיכם שבעת ימים" (אמור כג, מ), והיינו, שדוקא ארבעה מינים אלו שייכים לתוכן השמחה דחג הסוכות, ואסור להוסיף עוד מין 'מן החוץ', שאינו שייך לענין זה;

"חמש ציציות" – כבר פירש רש"י (בס"פ שלה) שארבע ציציות "כנגד ארבע לשונות של גאולה שנאמר במצרים: והוצאתי והצלתי וגאלתי ולקחתני", ואסור להוסיף עליהן ציצית חמישית 'מן החוץ', שאינה בהאי ענינא.

ג. אמנם בפרשתנו, שבא הכתוב וכפל האיסור ד"לא תוסיף" פעם שניה, למד רש"י שנחכוון הכתוב להוסיף פרט בהאיסור: לא זו בלבד שאין להכניס בהמצוה תוספת 'מן החוץ' (שזה ידענו כבר מהפעם הראשונה), אלא אפילו כאשר רוצים להוסיף בתוך המצוה דבר שיש לו שייכות עמה והוא מענינה – בכל זאת אסור לעשות כן.

ולכן כאן לא הביא רש"י הדוגמא ד"חמש ציציות", כי ציצית חמישית היא תוספת

מחשבות, מאושרה תהי' בדרך התורה והמצות. המחכה לבשורות טובות בכל האמור.

(אגרות קודש חמ"ו עמ' שנגד)

בחינת תלמידים

בדיות כ"ק אדמו"ר מהר"ש בן שבע, ולמד גמרא עם רש"י ותוספות מלוקטים, הי' אביו, כ"ק אדמו"ר הצמח צדק, בוחן אותו, יחד עם חבריו ב"חדר", מדי חודש בחודשו.

אחרי הבחינה הי' נותן להם מתנות כסף (ספר התולדות אדמו"ר מהר"ש עמ' 7. וראה 'תורת מנחם – רשימת היומן' עמ' תנה. וש"נ).

כשקוראים סיפור זה בהעברה בעלמא, לא רואים את התוכן והנקודה, אבל לאחרי התבוננות – הרי זה סיפור מפליא ונורא:

מדובר באדמו"ר הצמח צדק, בתקופה שהי' רבי על חסידים, פוסק אצל כלל ישראל ע"י השו"ת שלו, כשפנו אליו בשאלות הכי מסובכות מכל קצוי רוסיא ופולין, וכן בנוגע לעסקנות ציבורית, הי' אחד העסקנים הכי גדולים באחד הזמנים הכי קשים אצל בני ישראל. וכל זה – מלבד עבודתו הפרטית בלימוד התורה ובעבודת התפילה. ומה גם, כאשר רואים, את ריבוי הכמות של הכתבים שלו בחסידות ובנגלה.

והגע עצמך:

מדובר אודות בחינה לא ללמדן גדול, אלא לילדים בני שבע, ואעפ"כ, לא הסתפק אדמו"ר הצמח צדק בעריכת בחינה ע"י שליח, שימסור לו את התוצאות, אלא הוא בעצמו בחן אותם מדי חודש בחדשו!

ולכאורה אין הדבר מובן כלל, הרי ע"פ דין יוצאים ידי חובת "ושנתם לבניך" כפשוט גם כששוכרים מלמד, ובפרט כאשר יודעים עד כמה הי' תפוס זמנו של הצמח צדק עבור ענינים שאי אפשר לעשותם על ידי אחרים, אם בנוגע לענינים הקשורים עם כלל ישראל, או בנוגע ללימוד התורה וכיו"ב – אעפ"כ התעסק הצמח צדק בעצמו לבחון את כל תלמידי ה"חדר", ולא רק כדי 'לצאת ידי חובה' אלא באופן שבזה הי' תלוי ענין המתנות כסף שנתן להם אח"כ.

ההוראה מכך היא:

ישנם כאלו שטוענים, שללכת ולשכנע ילד יהודי להתחיל ללמוד אל"ף בי"ת – זה לא בשביל משכיל ועובד כמוהו, ואין לו זמן לדברים כגון אלו, שגם תלמיד תלמידו יכול לעשותם...

הוא אמנם מבין את נחיצות העבודה, שכן "אם אין גדיים אין תיישים", אבל זה יכול להיות על ידי אחרים, והוא עסוק בדברים נעלים יותר.

על כך אומרים לו – כבר היו לעולמים יהודים גדולים כמוך, ואף על פי כן הי' מתאים להם להתעסק עם ילד קטן, ובאופן קבוע, ולדבר אתם בלשונם ובסגנונם, ולא להפחיד אותם בגדולתם, אלא לקרב אותם, ולהסביר להם את יוקר התורה ומצוותי', ולתת להם מתנה.

(ניפ תורת מנחם חמ"ה עמ' 223 ואילך)

חיצונית לגמרי, והרי לא זה מה שבא הכתוב לחדש כאן; ובמקום זה פירש: "ארבע ברכות בברכת כהנים", והיינו, שאף שענינה של ברכת כהנים הוא ברכה לישראל, וכאשר מוסיפים ברכה רביעית הרי זה שפיר מענין הברכה - חידוש הכתוב דאפילו הכי אסור לעשות כן, כי אין להוסיף כ"ע על שלושת הברכות שקבעה תורה בברכת כהנים.

ד. ובוזה יתבאר גם השינוי בלשון רש"י לענין התפילין, שבפ' ואתחנן כתב "חמש פרשיות בתפילין", ואילו כאן כתב "חמשה טוטפות בתפילין":

הנה "טוטפות" אין פירושו פרשיות התפילין בדוקא, אלא קאי גם על הבתים. וכמפורש ברש"י סוף פ' בא: "תפילין, ועל שם שהם ארבעה בתים - קרויין טוטפות: טט בכתפי שתיים, פת באפריקי שתיים".

ובכן, בפרשת ואתחנן למדנו שאסור להוסיף פרשה חמישית בתפילין, כיון שיש רק ארבע פרשיות שבהן מוזכר ענין התפילין, וכאשר מוסיפים פרשה חמישית הרי תוספת זו אינה מענין התפילין;

וכאן בא הכתוב לחדש עוד, שגם כאשר רוצים להוסיף (לא פרשה חמישית, אלא) טוטפת חמישית, היינו: בית חמישי, שע"ז נפעלת הוספה בענין התפילין גופא -

כי ענין התפילין הוא לזכור את יציאת מצרים, "והיה לך לאות על ירך וזכרון בין עיניך למען תהיה תורת ה' בפיך כי ביד חזקה הוציאך ה' ממצרים" (בא יג, ט), והרי ריבוי הבתים מגדיל את הזכרון - בכל זאת, גם על זה נאמר "לא תוסיף עליו", ויש להשאיר את המצוה כמות שהיא: ארבעה בתים בלבד.

[וזה שכתב רש"י "חמשה טוטפות" - ולא כתב בפירושו "חמשה בתים" - י"ל:

הנה מוכח מדברי רש"י שתיבת "טוטפות" יכולה להתפרש בין על הבתים (כדבריו בס"פ בא - כנ"ל), ובין על הפרשיות (שכן פירש בפ' ואתחנן ו, ח).

ומעתה י"ל, שהחידוש בפרשתנו יכול להיות גם בשלילת הוספת פרשה חמישית - כאשר תהיה זו פרשה העוסקת בענין יציאת מצרים, שאז הוי מענין התפילין שהם זכר ליצי"מ (משא"כ בפ' ואתחנן ששללנו רק הוספת פרשה שאינה מענין התפילין כלל).

ולכן כתב רש"י "חמשה טוטפות" כדי שיהי אפשר לפרש בין על בית חמישי ובין על פרשה חמישית. ודו"ק].

ה. ומדאיתנן להכי יש לומר על דרך זה בנוגע ל"ה מינים בלולב", שאף שלשון רש"י שווה לכאור' בפ' ואתחנן ובפרשתנו, הרי הכוונה בזה שונה היא:

בפ' ואתחנן כוונת רש"י היא לאסור הוספת מין חמישי מן החוץ, שאינו בענין השמחה וכו' ולכן פשוט שאין להוסיפו על ד' מינים שענינם "ושמחתם לפני ה' אלקיכם שבעת ימים";

תורת חיים

מכתבי עצות והדרכות בעבודת השי"ת
בחיי היום יום

"ה' לי לא אירא"

בורא עולם משגיח על כאו"א בכל עניניו ופרטיהם ופרטי פרטיהם

במענה על מכתבה בו כותבת אודות מצב רוחה, חוות דעת הרופאים, ואשר סובלת קשות וכו'.

והנה לפלא הדבר, כי בגיל צעיר היא, וכבר זכתה לעסוק בשטח החינוך הכשר, ז.א. לקרב לבן של בני ישראל לאבינו שבשמים, שמזה מובן וגם פשוט, שאם אף בשר ודם מכיר תודה ורוצה לעשות את כל שבידו לטובת זה המקרב אליו לבב בניו, על אחת כמה וכמה אבינו שבשמים אשר עצם הטוב הוא וכל יכול, שבודאי משפיע ברכה והצלחה לאלו המשתדלים בקירוב לבב בניו אליו, ואם הוי' לי (הרי פשוט, ש)לא אירא (כי) מה יעשה לי בן אדם, וכהודעת תורתנו תורת חיים.

מובן שכל אדם בעל שינויים הוא ושינויים גם במצב רוחו, אבל פשיטא שאין להגדיל ולהגזים בזה, ומצב רוח הבלתי נעים, אין זה אלא דבר עובר, אלא שבכדי שיעבור בהקדם, מועילה התבוננות האמורה אפילו לשעה קלה, ובפרט כשתזכור באחד מיסודי אמונתנו המתבארת כ"כ יפה בתורת החסידות הוא הענין של השגחה פרטית דפשוטו כמשמעו אשר בורא עולם משגיח על כאו"א בכל עניניו ופרטיהם ופרטי פרטיהם.

תחדול מלהתבונן במצב רוחה

תקותי, שלאחרי החנוך שקבלה, גם שורות הנ"ל המועטות בכמות תספקנה להעמידה על האמת, אשר נמצאים אנו בעולם עליו אומר בורא העולם, וירא אלקים כי טוב, וכמו שביאר בארוכה מורנו הגדול רבנו הרמב"ם בספריו הפרטים בזה, אלא שאין על האדם לבקש חשבונות רבים המעלימים על המציאות ומסלפים את האמת.

המורם מהנ"ל אשר תחדול מלהתבונן במצב רוחה וכו' ואמונתה בבורא עולם המשגיח על כל אחד ואחת תביא חיות מרץ ושמחה בכל עניני' ותחי' חיים פשוטים מבלי תסבכת

ואילו בפרשתנו כוונת רש"י לחדש, שגם אם תמצא סברא וביאור על מין נוסף שגם הוא שייך לענין השמחה דסוכות, גם אז יהיה אסור להוסיפו על המצוה, שמוגבלת לד' מינים בלבד ותו לא - כי נצטוונו "לא תוסף עליו", שאין להוסיף בהמצוה כלל ועיקר. - וע"פ כהנ"ל יומתק שרש"י מעתיק בפרשתנו - ב'דיבור המתחיל' - מן הכתוב (לא רק את התיבות "לא תוסף", וכמו שהעתיק בפ' ואתחנן רק התיבות "לא תוסיפו", אלא) גם תיבת "עליו", "לא תוסף עליו", כי זהו החידוש כאן, שאפילו הוספה ששייכת להמצוה ו"מתיישבת" בה, "תוסף עליו" - בתוך המצוה גופא, גם זה אסור אלא יש לקיים מצות ה' כמות שהיא.

פעמים", כי הדגשת כמות גדולה שתינתן מתאימה רק כשהמדובר מצד חיוב הנתינה ליד המקבץ (שבזה מדגיש הכתוב שמעשה זה צריך להיות "אפילו מאה פעמים"), אבל אין שייך כ"כ להדגיש כמות זו כשמדובר בתוכן פתיחת הלב והידיים של הנותן. אלא שם קמ"ל רק עיקרו של דבר מצד הנותן, "אפילו כמה פעמים", היינו דאף שהכתוב מצוה לנותן הצדקה "פתוח תפתח", אין מספיק שיהי' זה רק פעם אחת, בפעם הראשונה שנותן הצדקה, אלא על האדם להשתדל שכל פעולה של צדקה תהי' באופן של "פתוח תפתח את ידך", היפך דאימוץ הלב וקפיצת הידיים.

והנה נתבאר לנו דלרש"י מחולקים שני הכתובים בזה: הכתוב "כי פתוח תפתח" קאי בעיקרו בצד הנותן (שלא יאמץ לבבו ולא יקפוץ ידו, ועיי' בפרש"י גבי "לא תאמץ את לבבך גו'" שהביא מספרי "יש לך אדם שמצטער אם יתן אם לא יתן . . . יש לך אדם שפושט את ידו וקופצה כו'"), היינו שעיקר דבר הכתוב הוא שהנתינה תהי' באופן ד"פתוח תפתח", ברצון וחשק הלב, בסבר פנים יפות (עיי' בפ"י האברבנאל כאן); והכתוב "נתון תתן" בא להזהיר ולשלול "ורעה עינך גו' ולא תתן לו", היינו דקאי במעשה הנתינה בפועל.

ולחילוק זה נמצינו למדים דראשית ותחלת הציווי על מצות צדקה "פתוח תפתח" הוא (לא רק על עצם הנתינה

אלא גם) על נתינתה בחפץ הלב, הרי דודאי סבר פנים יפות הוא מגוף המצוה. ועולה יפה מה שפרש"י ע"ז "אפילו כמה פעמים", פירוש, דגם נתינת הצדקה באופן זה צ"ל כמה פעמים, כי הלא זהו עיקר מצות הצדקה.

ורק אח"כ מוסיף הכתוב, דגם במי שחסר אצלו חפץ הלב עד שיכול להיות אצלו קס"ד שלא יתן ("ורעה עינך באחיק האביון ולא תתן לו"), אעפ"כ קאמר רחמנא "נתון תתן", והיינו דאף שאינו מקיים כל המצוה מ"מ מחוייב הוא עכ"פ שלא להחסיר בהנתינה בפועל (ויתקיים חלק אחד מן המצוה). ועפ"ז מחזור היטב מה שממשיך ומוסיף בהכתוב "ולא ירע לבבך בתתך לו כי בגלל הדבר הזה יברכך ה"א בכל מעשיך גו'" - היינו כי המדובר כאן הוא בסוג נותן צדקה שחסר אצלו כ"כ בחפץ הלב עד שצריך להבטיחו "כי בגלל הדבר הזה גו'", שירוויח ויקבל שכר על זה.

ומכהנ"ל יש להעלות אולי נפקותא לדינא בין ב' הדרכים. דלדרך פסק הרמב"ם טוב יותר ליתן כראוי גם לא בסבר פנים יפות, דהא זהו עיקר המצוה, ולדעת רש"י טוב ליתן פחות מהראוי בסבר פנים יפות מליתן כראוי בלא ספ"י. אבל ראה מהר"י קורקוס לרמב"ם שם פ"י ה"ז והי"ד. צפע"נ שם ה"ד. ועצ"ע.]

המקרא, ובכל אופן רש"י ודאי נתכוון בלשונו בתירווייהו דהוא לציווי. ועיי"ע בעמק הנצי"ב לספרי כאן. וראה יראים השלם סי' קסז ובפי' תועפות ראם עליון.

והנה יש מקום לומר בזה, דיסוד דברי רש"י הוא ע"פ החילוק בתוכן הכתובים, דבפסוק "פתוח תפתח" נאמר "די מחסורו אשר יחסר לו", היינו (כמבואר בכתובות סז: ובספרי כאן) דאף ש"אי אתה מצווה להעשירו" מ"מ צריכים ליתן לו כל "אשר יחסר לו", "אפילו סוס לרכוב עליו ועבד לרוץ לפניו" – ובזה אמרינן דחייב "אפילו כמה פעמים" ולא יותר, ואילו גבי "נתון תתן" דאיירי רק בנתינה כלשהי לבד שפיר אמרינן דהחייב "אפילו מאה פעמים". ומילתא בטעמא היא, כי בנתינה מרובה להשלים כל צרכי העני אין מצוין אותו "מאה פעמים", שהרי התורה על הרוב תדבר, ודבר הכתוב בהווה שלא תמצא נתינה מרובה היא וממלאת כל צרכי העני, כ"א רק "כמה פעמים" (דבא הכתוב לחדש שלא יאמר שכיון שכבר נתן לעני די מחסורו אשר יחסר לו פעם אחת יצא יד"ח לעולם); משא"כ גבי נתינה מועטת סתם ד"נתון תתן" שפיר אפשר שתהי' "אפילו מאה פעמים".

איברא דצ"ע בכל זה, כי סו"ס כיון שחייב נתינה לעני הוא כדבר הכתוב "די מחסורו אשר יחסר לו", שוב מובן שגם מ"ש "נתון תתן" קאי באותה "נתינה" שהזכיר הכתוב דחייבין בה, היינו דאף כאן פשוט הכתוב מכוונת לנתינה ד"די מחסורו אשר יחסר לו" (ועיי' ב"מ שם דנתון תיתן היינו אף מתנה מועטת, מיהו

ודאי אינו פשוט המקרא שהרי לא הזכירו רש"י, ואילו לזה נתכוון הו"ל לפרש).

ונראה לומר בפשטות, בהקדם הדיוק בד"ה דפרש"י (כמו שהוכח כבר בדוכתין טובא דאף בזה דייק רש"י היטב בפירושו), שבקרא קמייתא העתיק מן הכתוב רק התיבות "פתוח תפתח", ואילו בתניינא העתיק "נתון תתן לו", וטעמא בעי מה שהעתיק "לו" אף שהלימוד שייך רק לכפילות ד"נתון תתן". והנראה בזה, דהנה בכתוב שלפניו נאמר "כי יהי' כך אביון גו' לא תאמץ את לבבך ולא תקפץ את ירך מאחיק האביון", וע"ז ממשיך "כי פתוח תפתח גו'", אולם, כנ"ל, הפסוק "נתון תתן" בא בהמשך להחשש שיימנע ליתן מחמת ד"קרבה שנת השבע גו'". ומזה מובן, שהכתוב "פתוח תפתח" (הבא אחר האזהרה דאמוץ הלב וקפיצת הידים) עוסק בפתיהת לבו וידו של הנותן, היינו גדר דצדקה שמצד הנותן, משא"כ הכתוב "נתון תתן" מדבר (בעקרו) מצד צורך הנתינה שתנתן ליד העני והאזהרה היינו הגדר דצדקה שמצד המקבל. ומעתה יתחוויר דדוקא בפסוק "נתון תתן" העתיק רש"י גם תיבת "לו", להשמיענו שעיקר ההדגשה דכאן היא על הפעולה ב"לו" – דהוא גדר במקבל הצדקה.

ומעתה יש להוסיף נופך בחילוק הנ"ל, שבפסוק "נתון תתן לו" פרש"י "אפילו מאה פעמים", ובפסוק "פתוח תפתח" כתב "אפילו כמה פעמים". דבכתוב "פתוח תפתח" שעיקר ההדגשה בהציווי אינה על כמות הנתינה למקבל אלא על פתיחת הלב והידיים דהנותן, היינו איכות הנתינה מצד הנותן, אין מקום לפרש "אפילו מאה

פנינים

עיונים וביאורים קצרים

רבי יוחנן מחייב את אלישע בן אבוי?

ולא ידבק בידך מאומה מן החרם

עבודת כוכבים וכו' אסור בהנאה כו'. וכל הנהגה באחד מכל אלו לוקה שמים כו' ואחת משום ולא ידבק בידך מאומה מן החרם (יג, יח. רמב"ם הל' ע"ז פ"ז ה"ב)

איתא בגמ' (חגיגה טו, ב) דהוועיל ר' יוחנן לאלישע בן אבוי להביאו לג"ע. ולכאורה צריך ביאור, דכיון דר"י לא היתה לו שייכות מיוחדת לאלישע בן אבוי, מפני מה דוקא ר"י בקש להצילו וגם הצילו?

ויש לומר בזה:

הגורם לאלישע בן אבוי שיצא לתרבות רעה, פירשו רז"ל כמה סיבות שאירעו לו בזמנים שונים. ומסתבר לומר דלא פליגי במציאות, אלא כולהו איתנהו ב' והא והא גרים. ומצינו, שהסיבה הראשונה שגרמה לו הוא ש"כשהיתה אמו מעוברת ממנו עברה לפני ע"ז והריחה מאותו המין ואכלה" (תוד"ה שבו - חגיגה טו, א. מ"ר רות ג, יג. קה"ר ז, ח).

והנה, מאורע זה יכול לשמש טענה להקטין אשמת אלישע ב"א, שהרי מאחר שפיקוח נפש הי', היתה אמו מוכרחת לאכול. אבל, על דרך מה שאמר רז"ל (יומא לה, ב) "הלל מחייב את העניים" כי "לעני אומרים לו [בכ"ד של מעלה] מפני מה לא עסקת בתורה, אם אומר עני הייתי. . . אומרים לו כלום עני היית יותר מהלל [ובכל זאת עסק הלל בתורה]", הרי גם בנדו"ד ר' יוחנן מחייב את אלישע ב"א, כיון שגם אצלו מצינו מאורע כזה ש"היא עוברת דארחא [שהריחה ויום הכיפורים הי'. רש"י] אתו לקמי' דרבי, אמר להו זילו לחושו לה [באונה. רש"י] דיומא דכיפורי הוא [אולי תוכל להתאפק. רש"י]. לחושו לה, ואילחישא [קבלה את הלחישא, שפסק העובר מתאוותו. רש"י]. . . נפק מינה רבי יוחנן" (יומא פב, ב), ונמצא שאם ר"י גם הריחה, ומ"מ לא אכלה ביום כיפור.

ולכן בקשת איש אחר לא היתה מועילה כ"כ

לאלישע ב"א, אחרי דעובדא דר"י מחייב אותו. ודוקא ר"י הצילו, כיון שגם הוא שהי' יכול להיות קטיגור - נעשה סניגור. וק"ל.

(ע"פ אגרות קודש ח"א אגרת פה ע"ה 4)

"דברים ככתבם" או "הוי רץ למצוה קלה"?

רק חזק לבלתי אכול הדם

ממה שנאמר חזק אתה למד שהיו שמופין ברם לאכול, לפיכך הוצרך לומר חזק, דברי רבי יהודה. רבי שמעון בן עזאי אומר לא בא הכתוב אלא להזהיר וללמד עד כמה אתה צריך להתחזק במצות, אם הדם שהוא קל להשמר ממנו שאין אדם מתאוה לו, הוצרך לחזק באזהרה, קל וחומר לשאר מצות (יב, כג. רש"י)

בפירוש כתוב זה מצינו שנחלקו רבי יהודה ור"ש בן עזאי מדוע נאמר כאן "חזק". לרבי יהודה ה"חזיק" נאמר בנוגע לאזהרת הדם, שלפי "שהיו שטופים ברם" הוצרכו לחזיק מיוחד באזהרה זו. ולרבי שמעון בן עזאי בעיקר בא הכתוב לחזק מצוות אחרות, שמה שחזיק ברם "שהוא קל להשמר ממנו" אתה למד שיש להתחזק ב"שאר מצות".

ויש לומר שר"י ובן עזאי לשיטתייהו אזלי:

מצינו לר"י שאת הכתוב בפרשתנו "לא תאכלו כל נבלה לגר אשר בשעריך תננה ואכלה או מכר לנכרי" (יד, כא) פירש "דברים ככתבם, לגר בנתינה ולנכרי במכירה" (פסחים כא, ב). ומכיון דס"ל שיש לפרש את הכתובים "דברים ככתבם", הרי גם כאן, שיש מקום לפרש שבא הכתוב ללמד על "שאר מצוות", ולאידך, אפשר לפרש שבא ללמד על דם עצמו, הרי הוא מפרש "דברים ככתבם", שבא הכתוב ללמד על הדם עצמו.

ולאידך מצינו לבן עזאי שאמר "הוי רץ למצוה קלה ובורח מן העבירה" (אבות פ"ד מ"ב). ולכן גם כאן פירש שבא הכתוב לחזק אזהרת עבירה קלה - "שקל להשמר ממנה", כדי ללמד עד כמה יש לברוח מכל עבירה, ולחזק "מצוה קלה" עד ש"לרוץ" אפילו לזה.

(ע"פ לקוטי שיחות ח"יד עמ' 49 ואילך)

בפרשתנו, דעה"פ כי פתוח תפתח את ידך לו" פירש "פתוח תפתח - אפילו כמה פעמים", ולאח"ז על "נתון תתן לו" פירש "אפילו מאה פעמים". והלא דבר הוא, כי רש"י דייקן בלשונו כידוע, וכאן שינה מן הספרי דגריס בתרווייהו "מאה פעמים" (ועיי' ב"מ דף לא). ובפשטות י"ל דרש"י פירש הכתוב לפי דרכו בפשוטו ולא במדרשו, ובפשט הכתוב נראה יותר דמקרא הראשון מלמדנו רק "כמה פעמים", והפסוק השני ד"נתון תתן" בא להוסיף "אפילו מאה פעמים". אבל עדיין צע"ק בזה, דהא בפשוטו של מקרא טפי יש לפרש דקרא קמייתא ד"כי פתוח תפתח" מיירי (בעיקר) בחיוב צדקה, וקרא תניינא ד"נתון תתן" קאי (בעיקר) במצות גמ"ח. דהלא פסוק זה השני בא בהמשך למ"ש "השמר לך פן יהי דבר עם לבבך בליעל לאמר קרבה שנת השבע שנת השמיטה ורעה עינך באחיך האביון ולא תתן לו גו", והיינו לענין גמ"ח דשייכא גבי שמיטה כדקאמר לעיל מיני' "וזה דבר השמיטה שמוט כל בעל משה ידו גו' לא יגוש את רעהו גו'" [ויעויין נמי בספרי דבי רב על הספרי דפירש על ב' הדרשות בספרי דצריכי "חד לנותן בתורת צדקה וחד למלוה בשעת דחקו, וקמ"ל שגם המלוה בשעת דחקו צדקה תיחשב לו אע"פ שחוזר ליפרע ממנו". ולהעיר עוד דהגר"א גריס בספרי כאן "ומנין שאם פתחת פעם אחת שסופך לפתוח הרבה פעמים ת"ל כי פתוח תפתח את ידך לו", ובקרא תניינא "אין לי אלא פעם אחת מנין אפילו מאה פעמים ת"ל נתון תתן", היינו שחילוק ד"פתוח תפתח" אינו ציווי כי אם הבטחה וברכה, אבל פשיטא דאי"ז פשט

דאינו מגוף המצוה, דהנה בהל' מתנו"ע שם פתח תחילה בריש פ"ז בכיאור מצות הצדקה, וכי "מצות עשה ליתן צדקה לעניים כפי מה שראוי לעני אם היתה יד הנותן משגת שנאמר כו", והולך ומבאר פרטי הדינים בנתינת הצדקה ובפרנסת העניים ואופנם (ובזה לכאורה סיים להגדיר גוף המ"ע, דמעשה הנתינה בפועל לפי צורך העני הוא כל גדר המצוה). ורק בהפסק ובפרק בפ"ע (פ"י) מתחיל להאריך בכיאור גודל מעלת הצדקה, שהיא סימן לצדיק זרע אברהם אבינו, ואין אדם מעני מן הצדקה, וע"ז כי ההלכה הנ"ל אשר נתינתה צ"ל בסבר פנים יפות ובשמחה ומתאונן עמו על צרתו כו', ואח"כ הולך ומונה שמונה מעלות בצדקה. וב' מעלות האחרונות והפחותות הן "פחות מזה שיתן לו פחות מן הראוי בסבר פנים יפות. פחות מזה שיתן לו בעצב". הרי עולה מפורש שאפילו זה האחרון (נתינה בעצב) הוי בגדר מצות נתינת צדקה ולא חסר כאן מעצמיות גדר המצוה, כי כל מה שהאריך במעלות הצדקה הן "מעלות" בצדקה (הנוספות על גופה של מצוה), אבל סו"ס גם אופן הפחות הוי גוף המצוה עצמה במלואה (ללא מעלותיה). ועיי"ע בש"ך יו"ד סרמ"ט סק"ט, ברכ"י יו"ד שם. פני דוד להחיד"א פרשתנו אות י"ב. ואכ"מ.

אמנם נראה, אף שאינו להלכתא, דמצינו לרש"י על התורה (דפירש המקראות בדרך הפשט ולא בדרך הדרש וההלכה) דנקט דלא כן אלא דהוי ממש מגדר המצוה.

והוא בהקדים הכיאור בדבריו

יינה של תורה

ביאורים בעניני הפרשה על דרך החסידות

לעבוד את השי"ת כעבד עברי

עבודת השי"ת כעבד עברי או כעבד כנעני / עבד כנעני" בהפקירא ניהא ליה - וכופה עצמו / התבטלות להשי"ת מתוך רצון ועונג

עבודת השי"ת כעבד עברי או כעבד כנעני

בפרשתנו (טו, יב ואילך) נתפרטו ונתפרשו דיני העבד העברי. והנה, משמעותו הרוחנית של "עבד" היא עבודתו של יהודי את הבורא ית"ש, כעבד המשרת את אדונו. ובאופן עבודת ה"עבד" ישנם שני אופנים, וכמבואר בסה"ק שיש העובד את בוראו כעבד העברי, ויש העובד עבודתו כעבד כנעני:

עבד כנעני רומז על מצב בו עבודת ה' היא בניגוד לרצונו של האדם, וכמו עבד בגשמיות ש"נחת רוח שלו היא בהפקירא שיהיה בטל מכל עול וילך אחר שרירות לכו", ומכל מקום "יעשה ויעבוד בעל כרחו רק מצד אימת האדון שלא יכהו בשבט", כך אותו יהודי "שכלו ומדותיו בתאוות העולם" ואף על פי כן "עובד ה' במעשה בפועל ממש" וזאת מחמת שכופה ומכריח עצמו "מאימת רבו יראת עונש שלא יכהו בשבט".

ועבד עברי הוא עבד המשרת אדונו ברצון ובחשק כי "הנפש אלקית מאירים כחותיה בגילוי" ומוחו מלא בהשגת גדולת ה' "שמתכונן בשכלו בתפלה בגדולת ה'", וגם בלבו "יש לו תשוקה במדות שבלב ברשפי אש אהבה ויראה" להשי"ת (ראה בכ"ז בתורת חיים שמות ח"ב עמ' רצג, א. ספר המצוות לאדמו"ר הצמח צדק עמ' פג, ב).

והנה, מצינו בסה"ק (ראה ספר המצוות להצ"צ שם. ועוד) שעבודת בני ישראל נמשלה דווקא ל"עבד עברי", כמרומו בכתוב "שש שנים יעבוד ובשביעית יצא לחפשי חנם" (משפטים כא, ב) דקאי על "העבודה שהעבדים שהן הישראלים צריכים לעבוד, הוא שית אלפי שני דהוי עלמא, ובאלף השביעי הוא אמיתת קבלת השכר, ואז יצאו לחפשי חנם".

ויש לבאר היטב המעלה בכל אחד מאופני העבודה, ומדוע הושוותה עבודת בני ישראל לעבודתו של עבד העברי דווקא.

”עבד כנעני” בהפקירא ניהא ליה – וכופה עצמו

עבד כנעני הוא, כאמור, מי אשר מצד עצמו בהפקירא ניהא ליה ועובד הוא את רבו בכפיה מחמת אימת השבט, אך למרות פחיתות מעלת עבודה זו, הרי לאמיתתו של דבר מעלה גדולה ונפלאה יש בעבודה זו (במבואר להלן ראה בספר המאמרים יו”ט של ר”ה תרס”ו עמ’ שי. שכו ואילך).

כי, תכלית עבודת האדם היא שיהיה בטל להשי”ת בתכלית ולא ירגיש כלל מציאותו העצמית ורצונותיו הפרטיים, רק כל עניינו יהיה לקיים רצון השי”ת ולעבדו, וזהו עניינו של ”עבד כנעני” ברוחניות דאף שרצונותיו הם בעניינים גשמיים וחומריים, הוא כופה את עצמו ומבטל רצונו ומציאותו לעבדות המוחלטת לבורא עולם, והרי הוא ”מתבטל בכל עצם מהותו כאילו אינו במציאות בעולם לעצמו כלל”, ו”עובד בעול מלכות שמים”.

לעומתו ”עבד עברי” אין בו מעלה נפלאה זו, אי אפשר לומר עליו שבטל בתכלית לאדונו, שהרי עבד זה עובד את השי”ת מתוך הבנה בגדולת ה’ עד אשר מאיר אור הקדושה במוחו ולבו, והרי הוא כאותו עבד ש”שמח ומתענג בעבודתו מצד גודל אהבתו והתקשרותו בלב ונפש לאדונו” משום שהוא ”יודע ומכיר גודל מעלת האדון והפלאות”.

ונמצא, דעם כל גודל מעלת עבודתו שמבין במוחו גדולת ה’, ולבו בוער באהבה להשי”ת, מכל מקום אינו בטל במציאות לאדון כל, שהרי סיבת עבודתו היא לא מחמת שמבטל רצונו, אלא להיפך מחמת שכוחות נפשו מוארים באור הקדושה והוא הולך אחר לבו ומוחו, ועל כן, אף שרצונותיו וחשקו הם בענייני קדושה, מכל מקום כל זמן שמרגיש עצמו למציאות חשובה, אפילו שרצונו לעבוד את השי”ת, חסר עדיין בהתבטלותו המוחלטת לפני מלך מלכי המלכים.

והיוצא מזה, אשר למרות ש”עבד כנעני” הוא בדרגה נחותה מזה ה”עברי”, שרצונותיו העצמיים הם בעניינים גשמיים נחותים, אף על פי כן גדלה מעלת עבודתו מחמת היותו בטל להשי”ת ובזה שאינו מתחשב כלל ברצונותיו העצמיים.

התבטלות להשי”ת מתוך רצון ועונג

ומעתה יש להבין, דאם גדלה כל כך מעלתו של עבד כנעני והתבטלותו המוחלטת כלפי השי”ת, מדוע הושוו ישראל לעבודתו של העברי דווקא?

והמענה לכך הוא שכל יהודי מחוייב לעבוד את עבודתו בשני האופנים: מחד עליו לשרת את קונו כ”עבד כנעני” המבטל רצונו ומציאותו לאדון הכל, אך נוסף לכך עליו

הידושי סוגיות

עיון ופולפל בסוגיות הפרשה

בגדר חיוב נתינת צדקה בסבר פנים יפות

יוכיח דאליבא דהרמב”ם אינו חלק מגוף חיוב צדקה אלא תוספת מעלה / יפלפל בפירושו רש”י בפרשתנו ויסיק דלפי פשט המקראות ספ”י הוא מעיקר המצוה

עשייתה כו’) או מצד המקבל שיקבל צרכו כו’. ולכאורה נפקותא יש בזה אם קיים מצות צדקה כשהעני לא רצה לקבל, דבתשובות הרשב”א ח”א סי”ח (וכ”ה בתשובת ר”י בן פלט שהביא האבודרהם בהל’ ברכת המצות. ועוד) נת’ בטעם שאין מברכין על מצות צדקה שהוא שמא העני לא ירצה לקבל. אבל בבית הלל ליו”ד סי’ רמח (הובא ביד אברהם לשו”ע שם ס”א) איתא דכשהעני לא רצה לקבל יצא מצות צדקה כבמשלוח מנות (אבל להעיר שבאמת עד”ז יש שקו”ט גם במשלוח מנות גופא – ראה רמ”א בשו”ע או”ח סתרצ”ה ס”ד. פרי”ח שם. שו”ת חת”ס או”ח סקצ”ו). ואכ”מ].

גבי מצות צדקה מצינו דין שצריך ליתנה בסבר פנים יפות ולשמח העני ולהשתתף עמו בצרתו כו’ – עיי’ רמב”ם הל’ מתנו”ע פ”י ה”ד ומקורו בבב”ב ט ע”א. ובגדר חיוב זה מצינו לחקור בכ’ אופנים, אי נימא דנתינת הצדקה מתוך חפץ הלב ובסבר פנים יפות הוי חלק מגדר גוף מצות נתינת צדקה, משא”כ בדליתא ספ”י הרי זה כעין קיום חלקי של המצוה, או דלמא עיקר גדר מצות הצדקה הוא רק גוף הנתינה וסבר פנים יפות הוא רק ”מעלה” נוספת בהנתינה ואינו חלק מעצמות גדר צדקה.

18 בסגנון אחר, יש לחקור אם עיקר מצות צדקה הוא בעיקר מעשה הנותן (ונוגע אופן הנתינה והיחס שלו בעת

ולפום ריהטא נראה דהרמב”ם ס”ל

לזכך גם את שכלו ומידותיו שיאיר בהם אור הקדושה ותהיה התבטלותו להשי"ת מתוך רצון ותענוג - כעבד עברי.

ואחד הטעמים לכך שמוכרחת גם עבודת העבד העברי נאמר העורך: הביאור דלקמן, בנחיצות עבודת המידות נוסף לביטול, לא בארו רבנו בנוגע לעבד עברי וכנעני אלא בנוגע לענין אחר, והצגנוהו כאן להיות שמוסיף ביאור במעלת עבודת "עבד העברי":

כאשר האדם מבטל את עצמו לעבודתו ית', הרי הביטול והכניעה ניכרים רק בפעולותיו: במחשבה בדיבור ובמעשה, אך כוחותיו הפנימיים, שכלו מידותיו ורצונותיו אינם חדורים באור הקדושה, ואדרבא, רצונו הפנימי של עבד הוא להסיר מעליו את עול אדונו - "עבדא בהפקירא ניהא ליה", אלא שביודעו שעליו לשרת את אדונו הוא מבטל רצונותיו ומאוויו מכל וכל ומתמסר לעבודתו.

וכמו כן יהודי המבטל רצונותיו והבנתו ומתמסר אך ורק לעבודת ה', הרי כוחותיו הפנימיים נותרו כשהיו, שהם חפצים ואוהבים את ענייני עולם הזה ותענוגיו.

ונמצא, שאותו יהודי אינו בטל לגמרי לקב"ה, שהרי מציאותו אינה חדורה באור הקדושה, וכביכול יש בו בפנימיותו כוחות ורצונות שאינם מתבטלים להשי"ת ואדרבא רוצים להיפך ח"ו, ואף שהוא מבטל רצונותיו, מתגבר עליהם ומנצחם בכל הקשור למעשה בפועל, עדיין נותרו התאוות והרצונות עצמם כשהיו, ואם כן כוחות אלו אינם בטלים להשי"ת.

ועל כן, נוסף לביטול המוחלט להיות מוכן לעשות ככל אשר יגזור עליו השי"ת, צריך האדם לעמול לקדש שכלו ומוחו ולשנות מידותיו שיתענוגו בעבודת ה', שיהי' מוחו מלא בידיעת ה', ולבו בוער באהבתו וביראתו ית', ואזי ביטולו לקב"ה הוא בשלמות - שגם כוחותיו הפנימיים רוצים בעבודת אדון הכל.

וזהו מה שנמשלה עבודתם של ישראל לעבד העברי, כי העבודה הרצויה מאיש הישראלי היא שיבטל תמיד את עצמו לעשות ככל אשר ידרוש ממנו הבורא, אך ביטול זה לא יבוא אצלו בכפייה ובהכרח ובעבודה "יבשה" בלא לב ולב, אלא התבטלות מתוך רצון ותענוג, כי מבין ומשיג בגדלות ה' ובטוב טעם ודעת שבענייני קדושה, תורה ומצוותיה.

פנינים

דרוש ואגדה

שמיטת חובות האדם כלפי שמיא

וזה דבר השמיטה, שמוט כל בעל משה ידו גו' (טו, ב)

יש לבאר ענין שמיטת החובות בעבודת האדם לקונו:

אמרו חז"ל בנוגע לחובות האדם כלפי הבורא: "החנות פתוחה, והחנוני מקיף, והפנקס פתוח, והיד כותבת, וכל הרוצה ללוות יבוא וילווה" (אבות פ"ג, מט"ז). והיינו, שהקב"ה נותן לאדם בני חיי ומזוני רוויחי, אך השפעה זו בתורת הלוואה היא, שהקב"ה "מלווה" לאדם את ההשפעה על מנת שישב את אשר לווה.

החזרת הלוואה אינו באופן שמשיב את השפע עצמו אשר קיבל, שהרי "מלווה להוצאה ניתנה" (כתובות פד, א), האדם מקבל את הפרנסה והשפע בכדי לנצלו וליהנות ממנו, אך עליו לזכור כי הלוואה היא זו ויש לפרוע למלווה את הלוואתו.

פירעון זה מבקש הקב"ה באופן המתאים לתוכנה של כל הלוואה, על הבנים שאדם מקבל מאת הקב"ה עליו להשיב בכך שהוא מחנכם בדרך התורה והמצווה, על שנות חייו של האדם עליו לפרוע בכך שכל יום ויום יהי' מלא בתוכנו הרצוי על פי הוראות השי"ת בתורתו, ועל פרנסתו אשר מקבל מלמעלה עליו להחזיר ע"י נתינה לצדקה של חלק העשירי או חומש מהכנסותיו.

אך מה יעשה האדם שחיסר בעבודתו את קונו, ולא השיגה ידו לפרוע את מלוא הלוואה שקיבל מאיתו ית' בבני חיי ומזוני רוויחי?

הנה, זהו ענין שנת השמיטה, בה משמט הקב"ה את החובות שצבר האדם, ו"שמיטה" היא "ושבתה הארץ שבת לה", והיינו, שהאדם "שוכת" ומתרחק מה"ארציות" והחומריות ומתקרב להשי"ת ועבודתו, ומכיוון שהאדם משתנה ונהפכת מהותו למהות אחרת, הרי אין הוא אותו אדם שהי' קודם, וממילא חובותיו הקודמים אינם שייכים אליו יותר, ומכאן ואילך מתחיל חשבון חדש, וממשיך הקב"ה "להלוות" וליתן לו שפע, פרנסה, בריאות ובנים.

(נ"פ לקוטי שיחות ח"ב עמ' 626 ואילך)

לבטל את הדם או להתעלות למעלה?

רק חזק לבלתי אכול הדם שהיו שמופין בדם לאכול, לפיכך הוצרך לומר חזק. דברי רבי יהודה. רבי שמעון בן עזאי אומר לא בא הכתוב אלא להזהיר וללמדו עד כמה אתה צריך להתחזק במצות, אם הדם שהוא קל להשמר ממנו כו' הוצרך לחזק באזהרתו, קל וחומר לשאר מצות (יב, כג, רש"י)

יש לבאר שני פירושים אלו בעבודת האדם לקונו: "יהודה" הוא מלשון "הפעם אודה את ה'" (ויצא כט, לה), וזה מורה על אדם שעבודתו את ה' היא בבחינת הודאה, שאין לו הבנה או רגש בקיומו את המצוות, אלא "מודה" ומבטל שכלו ותענוגיו האישיים לשם קיום רצון ה'. ונמצא, שאדם כזה יש לו תענוגים שאינם קדושים ועליו לבטל תענוגים אלו, ולעבוד את ה'.

וזהו שרבי יהודה מפרש את הפסוק שבא הכתוב להזהיר את אלו "שהיו שטופים בדם". והיינו, שמפני שהיו אוכלים דם בהמה, נעשו מדותיהם מדות בהמיים כמו בהמה, שהרי "הדם הוא הנפש", וכשאוכל דם בהמה מתחבר טבע ונפש בהמה בנפש האדם. ולכן מפרש רבי "יהודה" - מלשון הודאה וביטול - שבא הכתוב ללמדנו שצריך לבטל תענוגים ורגשות בלתי רצויים אלו, ולבטל עצמו לקונו.

לא כן בן עזאי, שעבודתו את ה' הי' באופן "שכל חפצו ומגמתו הי' לעלות למעלה כו' וכמו כן בעסק התורה שלו - נפשו חשקה בתורה (יבמות סג, ב) ("ר"ה אחרי מות תרמ"ט אות יג), הנה לדעתו לא בא הכתוב להזהיר על זיכרון המדות, כי אם "להזהירך" - מלשון "זוהר" ואור - "עד כמה צריך להתחזק במצות", וללמדנו שעל האדם להתחזק ולהתעלות מעלה מעלה, ולהאיר נפשו באור אלקי.

(נ"פ לקוטי שיחות ח"ד עמ' 51 ואילך)